

Mikko R. Ijäs

ZEN JA MUUMIT

Tekstin- ja tiedonlouhinta kielletty.
Text and data mining prohibited.

Kirjaa ovat tukeneet
Kansan Sivistysrahasto ja Otavan Kirjasäätiö

© Mikko R. Ijäs ja Atena / Kustannusosakeyhtiö Otava 2026
Jyväskylä

Hahmot ja kuvitus ovat Tove Janssonin alkuperäistä taidetta
Kuvituksen tekijänoikeus © Moomin Characters

Tekstin- ja tiedonlouhinta kielletty.

ISBN 978-951-1-52831-9

OTAVA
KIRJAPAINO
Keuruu 2026

SISÄLLYS

TEZUKA KIYO: Muutama sana ennen matkaa	9
Johdanto	15
Tien löytäminen	27
Vapaus on kauneinta	47
Kaikki muuttuu	65
Minun täytyy ymmärtää	83
Minun ei tarvitsekaan ymmärtää	107
Tuhto vuoren huipulla	121
Onko tämä maailmanloppu?	133
Missä mörkö on?	159
Värjättyä kipsiä	183
Kuningasrubiini	197
Mikä on Muu-mi?	205
Kiitokset	209
Lähteet	211
Viitteet	215

Omistettu

Muumien luojalle
Tove Janssonille (1914–2001)

&

Dharmaisoisälleni
Bernie Glassmanille (1939–2018)

Sekä kaikille taiteilijoille
ja rauhantekijöille läpi ajan ja avaruuden

TEZUKA KIYO:

MUUTAMA SANA ENNEN MATKAA

Tapasin Nuuskamuikkusen ensimmäistä kertaa alakoulun ensimmäisinä vuosina. Japanissa muumit tunnetaan paremmin muumianimaatiosarjan kuin alkuperäisten kirjojen kautta. Sarjan kautta minäkin kohtasin ensimmäistä kertaa Muumilaakson asukkaat. Nuuskamuikkunen oli ilman epäilystäkään oma suosikkini heistä kaikista. Kulkuri ilman pysyvää kotia, joka asui vapaasti teltassa, ilman perhettä, omaisuutta, vain kalastusvapa ja huuliharppu mukanaan. Ihailin hänen yksinkertaista ja irrallista elämäntapaansa jo lapsena.

Vuosia kului, ja minusta tuli yliopisto-opiskelija. Aloin pohdita tulevaisuuttani syvemmin, kun muutin pois kotikaupungistani ja asumaan itsekseni. Kuuntelin musiikkia ja luin paljon – palasin samalla alkuperäisten muumikirjojen pariin. Yllätyin löytämästäni. Kirjojen Nuuskamuikkunen ei ollut lainkaan tuntemani kaltainen. Animaatiohahmo on seurallinen, huomioi toisia ja toimii aina osana ryhmää. Mutta kirjojen Nuuskamuikkunen on erilainen. Hän rakastaa yksinäisyyttä ja on filosofinen, hiljainen, tunneilmaisultaan pidättyvä ja täysin vapaa. Rakastan molempia, mutta alkuperäisten kirjojen Nuuskamuikkusen elämäntapa kosketti minua syvemmin. Samoihin aikoihin aloin opiskella filosofiaa – sekä itämaista että länsimaista.

Yliopistosta valmistuttuani päätin, etten menisi suoraan työelämään. Minusta tuli hipppi. Uskoin, että todellinen minuuteni saattoi olla jossain muualla kuin täällä, ja että maailmasta voisi löytyä jotain »totuuden» kaltaista. Uskoin, että olisin onnellinen, jos vain ymmärtäisin sen totuuden, joka ei ollut vielä täällä eikä aivan vielä nyt. Tuon uskomuksen ajamana minusta tuli Nuuskamuikkunen. Vaelsin Thaimaan, Intian ja Euroopan kautta aina Afrikan perukoille saakka. Näin ja kuulin monenlaisia – hyvää ja pahaa. Söin monenlaisia ruokia – herkullisia ja kamalia. Tapasin monenlaisia ihmisiä – lempeitä ja julmia. Haastoin itseäni monin tavoin ja sain paljon kokemuksia. Eri-laisten kulttuurien kohtaaminen sai minut nöyräksi ja kiitolliseksi perheestäni ja ystävistäni.

Ja mitä opin kaikista niistä yli seitsemästä vuodesta Nuuskamuikkusena? Opin että nykyhetken ulkopuolella ei ole mitään. Todellinen minuus löytyy vain tästä ja nyt – ja totuus asuu minussa itsessäni. Palasin kotiin tyhjin käsin, mutta sydän täynnä oivallusta, mutta kohtasin vain kovan todellisuuden. Valmistumisestani oli kulunut seitsemän vuotta. Japanilaisessa yhteiskunnassa henkilö, joka oli viettänyt niin kauan kuljeskelemalla ulkomailla, oli... ulkopuolinen. Kun minulta kysyttiin työhaastatteluissa, mitä olin tehnyt valmistumiseni jälkeen, vastasin: »Laajentanut horisonttejani ulkomailla.» Ja mitä minulle vastattiin? »Aivan, olet siis vain huvitellut.» Minun nuuskamuikkusmainen, filosofinen kuljeskeluni nähtiin ajanhaaskauksena. Olin järkyttynyt ja lannistunut.

Tämän pimeyden keskellä tapasin zenpapin tätini muistotilaisuudessa. Hän oli enoni, joka toimi apottina tokiolaisessa tempelissä. Kerroin hänelle turhautumisestani, hämmennyk-

sestäni ja koko tarinani. Kuunneltuaan, hän hymyili lempeästi ja sanoi: »Tiedätkös... sinusta voisi tulla varsin mielenkiintoinen zenpappi.»

Ja niin minusta tulikin.

Vaikka olin vannonut valani zenmunkkina, minulla ei ollut temppeleitä perittäväksi. Ansaitakseni elantoni, työskentelin tokiolaisessa temppelessä, joka oli Kuroda Junyu -roshin koti-temppele. Kuroda oli Maezumi Hakuyū -roshin nuorempi veli. Maezumi-roshi oli yksi niistä ensimmäisistä zenmestareista, jotka toivat zenin Amerikkaan.

Eräänä päivänä temppeleihin saapui amerikkalainen vieras. Hänellä oli pitkä parta, läpätunkeva katse, punainen baskeri ja sikari suussa. Hänessä yhdistyivät terävä huumori ja todellisen zenpappin kirkas kurinalaisuus. Hänen nimensä oli Bernie »Tetsugen» Glassman. Hän oli ollut Maezumi-roshin ensimmäinen oppilas. Hänen vaikuttava olemuksensa toi mieleen nykypäivän Bodhidharman, joka oli astunut ulos jostain vanhasta käärosta.

Kolmen päivän ajan toimin hänen autonkuskinaan ja tulkkiinaan. Päivää ennen paluutaan Yhdysvaltoihin hän kääntyi puoleeni ja sanoi:

»Palaan huomenna Amerikkaan. Mikset lähtisi mukaan?»

Ainoa mahdollinen vastaukseni oli »kyllä.» En vielä kukaan tiedä, mitä hän näki minussa. Mikä sai hänet tarjoamaan näin harvinaista tilaisuutta opiskella Amerikassa? Ehkä hän aisti minussa tietynlaisen hauraan intensiteetin zenpappina, jotain joka kaipasi opastusta.

En voinut lähteä aivan välittömästi, mutta lupasin, että tulisin vielä joskus ja opiskelisin amerikkalaista zeniä hänen

alaisuudessaan. Ja niin hän nousi koneeseen. Kaksi viikkoa myöhemmin, kun olin järjestänyt tarvittavat asiani kuntoon, lensin vaimoni kanssa Zen Peacemakers -yhteisön luokse Massachusettsiin. Siitä tuli pitkä häämatka! Opiskelin amerikkalaista zeniä kaikkiaan kaksi vuotta.

Kun tulin takaisin Japaniin, palasin jälleen Nuuskamuikkusen sanoihin, mutta nyt zeniläisin korvin. Niiden joukossa oli tämä:

Se on hyvä telta, sanoi Nuuskamuikkunen. – Mutta pitää varoa kiintymästä liikaa omaisuuteen. Heitä se menemään. Ja ohukaispannu myös. Ei meillä ole kuitenkaan mitään, mitä paistaa sillä.

Tämä ei ole yhtään vähempää kuin koko zenin ydin.

Ihmiset rohmuavat aina enemmän kuin jaksavat kantaa. Omaisuuteen takerrutaan, eikä siitä suostuta päästämään irti. Ollaan kuin joku, joka ylittää joen veneellä ja jatkaa matkaansa kantaen venettä selässään. Jospa vaikka vastaan tulisi toinen joki. Niinpä sitä sitten kuljetaan eteenpäin, kantaen turhia taakkoja, ähkien painon alla. Tosiasiassa kun joki on ylitetty, vene jätetään siihen. Teltta, pannu, työkalut samoin. Niistä on päästettävä irti heti, kun ne ovat täyttäneet tarkoituksensa. Jotta voidaan tarttua johonkin uuteen, on ensin päästettävä irti siitä, mitä kannetaan mukana.

Todellakin, Nuuskamuikkunen oli zenmestari kaiken aikaa!

Zen on kuitenkin vaikea filosofia. Se ei taivu älylliseen ymmärtämiseen. Vaikka zen on juurtunut syvälle meidän japanilaiseen

kulttuuriimme, emme silti oikein osaa selittää sitä sanoin. Zenin ydin voi olla ulkopuolisille ja eri kulttuurista tuleville lähes mahdoton tavoittaa.

Siksi tämä kirja on niin erityinen.

Tässä urauurtavassa teoksessa suomalainen zenpappi, sensei Mikko Rakushin Ijäs tekee jotain todella harvinaista. Hän selittää zenin vaikeasti tavoitettavaa filosofiaa muumien maailman kautta. Se on lämmin ja selkeä johdatus zeniin, joka on syntynyt vuosien syvällisestä harjoituksesta oikean mestarin ohjauksessa.

Suosittelen tätä kirjaa kaikille, jotka haluavat ymmärtää zeniä, sekä aivan erityisesti kaikille muumien faneille. Muumi- viisauden ja zenin yhdistelmä tarjoaa runsaasti uusia oivalluksia.

Lopuksi haluan ilmaista sydämellisen kiitollisuuteni muumien luojalle Tove Janssonille ja hänen koko perheelleen sekä kaikille tämän kirjan toimitukseen ja julkaisuun osallistuneille, mutta ennen kaikkea, *Zen ja muumit* -kirjan kirjoittajalle, rakkaalle dharmaveljelleni, sensei Mikko Rakushin Ijäkselle, joka soi minulle kunnian kirjoittaa tämän esipuheen.

Tonneittain rakkautta ja kunnioitusta,

Tezuka Kiyō

Yhdeksän kumarrusta

Vastaava pappi, Chōshō-in-temppele, Hikone, Japani

JOHDANTO

Eräänä syysaamuna olin kävelyllä luonnonsuojelualueella, joka alkaa kotimme takapihalta. Yhtäkkiä näin metsässä pienen japanilaisen miehen, joka viittooi minut pysähtymään. Hän kysyi, miksi olin metsässä. Kerroin, että käyn siellä aamulenkillä aina kun mahdollista. Mies kertoi asuneensa Suomessa jo neljäkymmentä vuotta ja pitävänsä videoblogia suomalaisista metsistä. Hän oli huolissaan niiden tilasta ja ehdotti, että matkustaisin Japaniin katsomaan, miten hyvin hoidettua luonnonvaraista metsää siellä on. Tuo lyhyt kohtaaminen sai minut pohtimaan, kuinka paljon meillä suomalaisilla onkaan yhteistä japanilaisten kanssa. Ensimmäisenä mieleeni tulivat muumit, sillä suomalaiset ja japanilaiset rakastavat niitä.

Olen suomalainen zenbuddhalainen opettaja ja pappi. Olen saanut koulutukseni ja dharman siirron belgialaiselta zenopettajaltani Frank De Waele -roshilta. Kumpikaan meistä ei ole käynyt Japanissa, ainakaan vielä.

Yksi syy tämän kirjan kirjoittamiseen oli muistoseremonia, jonka järjestin Suomessa pitkään asuneen japanilaisen naisen pyynnöstä. Hänen suomalainen puolisonsa oli kuollut yllättäen, mutta hän ei ollut löytänyt zenbuddhalaista pappia ajoissa pitämään hautajaisia. Hautajaiset oli järjestetty luterilaisessa kirkos-

sa, mutta nainen koki, että jotain oli jäänyt kesken eikä vainajan henki ollut saanut rauhaa.

Ehdotin, että järjestäisimme hänen puolisolleen seremonian, jossa nälkäiset henget ruokitaan ja saatetaan lepoon. Seremonian jälkeen hän kertoi, että oli ensimmäistä kertaa ymmärtänyt, mitä siinä sanottiin. Japanissa liturgian kieli on seremoniallista ja vaikeasti ymmärrettävää, sillä se on muotoutunut Intiassa ja kulkeutunut Kiinan kautta Japaniin. Nyt hän ymmärsi kaiken, koska olin kääntänyt sen suomeksi.

Zenopettajani muistutti minua tämän jälkeen siitä, miten *karma*, eli toimintamme seuraukset, toimii usein yllättävillä tavoilla. Kuka olisi voinut arvata, että kun japanilainen zenmestari Maezumi Hakuyū -roshi (1931–1995) käänsi tämän seremonian englanniksi yhdessä oppilaansa Bernie Glassman -roshin (1939–2018) kanssa 1970-luvulla Los Angelesissa, se jatkaisi matkaansa takaisin kohti itää? Glassman opetti sen belgialaiselle oppilaalleen, joka puolestaan opetti sen suomalaiselle oppilaalleen, joka lopulta suomensi sen, jotta suomea osaava japanilainen voisi vihdoin ymmärtää sen. Ympyrä oli sulkeutunut.

Kun olin pitänyt seremonian, japanilaisen lesken isättömäksi jäänyt teini-ikäinen poika kertoi, että hän oli oppinut virheettömän ja kohteliaan suomen kirjakielensä katsomalla lapsena *Muumilaakson tarinat* -sarjaa.

Tove Jansson ei ollut tietävästi kiinnostunut aasialaisesta filosofiasta, vaikka eurooppalainen filosofia ja psykoanalyysi olivatkin hänelle tuttuja. Filosofin Jukka Laajarinne on kirjoittanut mainion kirjan *Muumit ja olemisen arvoitus* (2009) länsimaisen filosofian näkökulmasta. Kuitenkin Janssonin muumikirjoissa on jotain vielä ihmeellisempää ja outoa, jotain joka tuntuu aivan

kuin aasialaisen filosofian ajattomalta ja arvoitukselliselta viisaudelta. Olen tässä kirjassa nostanut esiin teemoja ja otteita, joita olen tutkinut zenbuddhalaisen näkökulman ja esimerkkien kautta.

Zen, kuten kaikki buddhalaisuuden muodot, sai alkunsa Intiasta. Se kehittyi omaksi, tunnistettavaksi suuntaukseksi vasta Kiinassa, satoja vuosia historiallisen Shakyamuni Buddhan kuoleman jälkeen.¹ Sieltä se levisi Japaniin, missä siitä tuli olennainen osa paikallista kulttuuria.

Japanilaisilla ja suomalaisilla on paljon yhteistä, vaikka maat ovat kaukana toisistaan ja kulttuurit vaikuttavat erilaisilta. Molemmissa maissa luontoa pidetään tärkeänä ja luonnonkiertoon liittyvät juhlat ovat merkityksellisiä. Japanissa juhlitaan kirsikankukkien juhlaa, *hanamia*, jossa ihmiset kokoontuvat ihailemaan kauniita kirsikankukkia ja nauttimaan luonnosta ystävien ja perheen kanssa. Suomalaiset juhlivat kesäpäivänseisausta juhannuksena. Silloin poltetaan juhannuskokkoja, saunotaan, tehdään kaikkea vähän vaarallista ja jännää luonnon helmassa.

Hiljaisuus ja vaatimattomuus ovat arvostettuja piirteitä sekä Suomessa että Japanissa. Molemmissa kulttuureissa ihmiset ovat usein varautuneita ja kunnioittavat toistensa yksityisyyttä. Korkea työmoraali, rehellisyys ja koulutus ovat myös tärkeitä arvoja molemmille.

Sekä Suomessa että Japanissa korostuu yksilöllinen vastuu ja yhteisöllisyys. Japanissa tämä näkyy kollektivistisena ajatteluna, kun taas Suomessa painotetaan tasa-arvoa ja hyvinvointiyhteiskuntaa. Ruokakulttuurissa on omat perinteensä, mutta molemmissa maissa siinä korostuu sesonkimaisuus ja yksinkertaisuutta, puhtautta ja voimakkaita luonnollisia makuja arvostetaan.

Suomessa juodaan saunaolutta ja kahvia, kun taas Japanissa nautitaan sakea tai vihreää teetä.

Boel Westin kirjoittaa Tove Jansson -elämäkerrassaan (2008), kuinka japanilaiset kustantajat näkivät muumikirjojen vastaavan kasvavaan yhteenkuuluvuuden tarpeeseen 1990-luvulla, jolloin perhe-elämä oli murroksessa. Japanilaiset perheet hajosivat kaupungistumisen vuoksi, ja sukujen jäsenet kulkivat kaikki eri suuntiin sekä henkisesti että maantieteellisesti.

Muumikirjat esittivät japanilaisille perheen, joka antoi suvun jäsenille vapauksia, mutta piti heidät silti yhdessä. Muumit olivat positiivinen yhdistelmä vanhaa ja uutta aikakautta. Westin arvelee, että kirjat olivat vastaisku pedagogisen kirjallisuuden virrälle, ja ihmisiin vetosi erityisesti Muumipeikon huolettomuus ja hyväntuulinen rentous, joka korostui japanilaisessa animaatioisarjassa.

Muitakin yhtäläisyyksiä riittää. Saunakulttuuri on erityisen vahva Suomessa, mutta Japanissakin on pitkä perinne kuumien lähteiden ympärille rakennetuista kylpylöistä, joissa rentoudutaan ja tavataan ystäviä. Molemmissa maissa vuodenaikojen vaihtelut ovat selkeitä, mikä näkyy myös muumikirjoissa. Toisinaan Muumilaakson luonto, korkeat vuoret, isot aallot ja tulivuoret, vaikuttavat enemmän japanilaisilta kuin suomalaisilta.

Mutta miksi japanilaiset sitten ovat erityisesti ihastuneet Tove Janssonin luomiin muumeihin? Muumeissa on selvästi jotain merkityksellistä. Ystäväni Tezuka Kiyo, joka johtaa pientä japanilaista zentempeliä, kertoo tähän kirjaan kirjoittamassaan esipuheessa siitä, miten hän vaikutti Muumilaakson tarinoista ja Nuuskamuikkusen inspiroimana matkusti ympäri maailmaa kodittomana kiertolaisena kaikkiaan seitsemän vuotta.

Kukaan ei varmasti osaa nimetä kaikkia syitä japanilaisten kiintymykseen muumeja kohtaan. Ensinnäkin on arveltu, että muumien kaunis ja minimalistinen visuaalinen tyyli vetoaa japanilaiseen estetiikkaan. Muumihahmot ovat syvällisiä ja monimutkaisia. Muumimamma edustaa perinteisiä perhearvoja, kun taas Muumipeikko etsii omaa paikkaansa maailmassa ja pyrkii kohti vapautta.

Japanilaisessa kulttuurissa hiljaisuus liittyy totuuteen. Tämä ajatus tulee zenbuddhalaisuudesta, jossa uskotaan, ettei valaistumista saavuteta lörpöttelemällä. Buddhalaiseen ajatteluun liittyy myös se, että sanat voivat olla tyhjiä merkityksistä. Zenbuddhalaisiin elämänohjeisiin kuuluu kolme puhumiseen liittyvää periaatetta: vältän valehtelemista, vältän puhumasta toisten virheistä ja vioista sekä vältän itseni korostamista ja toisten syyttämistä.

Japanilaisessa estetiikassa on käsite *ma* (間), joka tarkoittaa tilaa tai hiljaisuutta äänten ja asioiden välillä. Esimerkiksi musiikki ei ole vain äänten kokoelma, vaan myös hiljaisuus niiden välissä. Samoin piirros ei koostu pelkästään kuvatuista kohteista, vaan myös niitä ympäröivästä tyhjästä tilasta, joka rytmittää kokonaisuutta. Tyhjä tila tekee kaikesta kauniimpaa.

Japanilaisissa sananlaskuissa varoitetaan liiallisesta puhumisesta. Sanotaan esimerkiksi, että »hiljaisuus pitää turvassa» ja »puhuessa huulet jäätyvät kuin syystuuli», joka on Matsuo Bashōn (1644–1694) kuuluisa haiku. Sanonnat ilmentävät ajatusta siitä, että sanoihin ei voi täysin luottaa ja että sanomisilla on seurauksensa. Samankaltaisia sanontoja löytyy myös Suomesta, kuten »ei oikea mies puhu paitsi kun kysytään» tai »saat viisaan nimen, jos et virka mitään».

Olen kuullut, että hiljaisuutta arvostetaan myös japanilaisessa politiikassa. Poliittisia johtajia arvioidaan usein heidän hiljaisuutensa ja vakautensa perusteella, toisin kuin monissa länsimaissa, joissa puhuminen on keskiössä. Hiljaisuus ja totuus liittyvät myös siihen, miten ihmiset kokevat sisäiset ja ulkoiset asiat: ulkoinen maailma, kuten puhuminen, on näkyvää, kun taas hiljaisuus liittyy sisäisiin tunteisiin ja ajatuksiin.

Suomessa hiljaisuus lävistää koko kulttuurin. Kun yritän selittää zenmeditaatiota suomalaisille, ihmisille tulee useimmiten mieleen se tunne, kun on juuri käynyt saunassa ja tuijottaa saunan kuistilta hiljaisuudessa metsää, peltoa, merta tai järveä. Monet suomalaisille tärkeät asiat, kuten sienestys, marjastus, kalastus, hiihtäminen ja vaeltaminen, tapahtuvat usein hiljaisuudessa. Suomeen asettuneet ulkomaalaiset huomaavat pian tämän erityisen hiljaisuuden.

Suomalainen hiljaisuus voi myös satuttaa. Suomalaiset ovat herkkiä kansalliselle kritiikille. Mikäli joku ulkopuolinen mainitsee jonkin negatiivisen näkökulman Suomesta tai suomalaisista, saattaa hän joutua kokemaan jäätävää hiljaisuutta. Kaikki hiljaisuus ei ole positiivista. Julma vaikeneminen ja huomiotta jättäminen ovat osa suomalaista vallankäyttöä.

En ole asiantuntija tässä asiassa, mutta olen lukenut, että japanilaisessa kulttuurissa vaikenemisella ja tunteiden hillinnällä on perinteisesti ollut suuri merkitys. Hiljaisuus voi olla kohteliaisuutta, tilannetajua tai jopa hienovaraista kommunikointia. Japanilaiset arvostavat ryhmäharmoniaa (*wa*, 和), mikä tarkoittaa, että omien tunteiden ilmaisua saatetaan hillitä, jotta muut eivät häiriintyisi. Tämä voi osaltaan johtaa siihen, että ihmiset

kantavat vaikeita asioita sisällään sen sijaan, että puhuisivat niistä avoimesti.

Sekä suomalainen että japanilainen vaikenemisen perinne saattavat tehdä avun hakemisesta vaikeampaa, mutta viime vuosikymmeninä esimerkiksi mielenterveyteen liittyvä tietoisuus ja tarjolla oleva apu ovat lisääntyneet sekä Suomessa että Japanissa. Onneksi molemmissa maissa nuorempi sukupolvi puhuu siitä avoimemmin kuin aiemmat sukupolvet.

Saksalainen runoilija Bertolt Brecht, joka asui hetken Suomessa toisen maailmansodan aikana, sanoi, että suomalaiset »vaikenevat kahdella kielellä». Muumien luoja Tove Jansson kirjoitti muumitarinat ruotsiksi, joka oli myös hänen äidinkieltensä. Hänen isänsä Viktor Jansson eli Faffan kuului suomenruotsalaiseen vähemmistöön, ja hänen äitinsä Signe Hammarsten Jansson eli Ham oli ruotsalainen. Tove kasvoi osana suomenruotsalaista kulttuuria ja kuului koko elämänsä ajan pieniin marginalisoituihin vähemmistöryhmiin, kuten suomenruotsalaisiin taiteilijapiireihin ja seksuaalivähemmistöihin.

Samoin kuin suomalaiset ovat saaneet paljon ruotsalaisilta, japanilaiset ovat saaneet paljon kiinalaisilta. Kiinalaisella kulttuurilla on ollut vaikutusta Japaniin monin eri tavoin, esimerkiksi uskonnossa, kielessä, ruokakulttuurissa ja muissa kulttuurin osa-alueilla. Kiinan laajentuminen aiheutti siirtolaisuutta Japaniin jo ennen meidän ajanlaskumme alkua, ja maahan virtasi esimerkiksi parempia maanviljelytyökaluja.

Japanilainen perinteinen juhla-asu *kimono* (着物) sai alkunsa 700-luvulla, kun Japanin keisarillinen hovi omaksui kiinalaisen pukeutumistyylin. Historiallisesti termillä *gofuku* (呉服) viitattiin kiinalaistyyliin vaatteisiin, joita tuotiin muinaisesta Wun

valtiosta (吳), joka oli olemassa vuosina 222–280 jaa. Ajan myötä nämä vaatteet kehittyivät nykyisin tunnistettavaksi japanilaiseksi kimonoksi, jonka alkuperäinen merkitys oli yksinkertaisesti »päälle puettava asia». Samalla syntyi ero *gofukun* ja *wafukun* (和服) välillä. *Gofuku* viittasi kiinalaistyyliisiin vaatteisiin, kun taas *wafuku* alkoi tarkoittaa perinteisiä japanilaisia asuja, erityisesti sen jälkeen kun kimono sai Japanissa oman, ainutlaatuisen muotonsa.

Kiinalainen vaikutus näkyy myös monissa muissa japanilaisissa perinteissä. Buddhalaisuus, joka sai alkunsa Intiasta, saapui Japaniin viisisataaluvulla Kiinan kautta monissa eri muodoissa. Kirjoitustaito saapui Japaniin Kiinasta samaan aikaan. Kiinasta lainatut *kanji*-merkit ovat osa japanilaista kirjoitusjärjestelmää yhdessä kahdeksansataaluvulla käyttöön otettujen *hiragana*- ja *katakana*-tavumerkkien kanssa. Kiinalaiset merkit ovat edelleen tärkeässä roolissa japanin kielessä ja kirjallisuudessa. Kiinalaisen kirjoitusjärjestelmän vaikutus alkoi jo kolmesataaluvulla, ja se auttoi Japania luomaan monimutkaisemman hallintojärjestelmän, joka muuttui kiinalaisen esikuvansa mukaiseksi kuusisataaluvulle tultaessa.

Japanilaisten tavoin suomalaiset omaksuivat vieraan vallan hallintojärjestelmän. Ruotsin vallan aikana (noin 1100-luvulta vuoteen 1809) Suomeen perustettiin kouluja, kirjastojärjestelmä ja muita kulttuurisia instituutioita, jotka muokkasivat suomalaista sivistystä ja identiteettiä. Vaikka Kiinan vaikutus Japaniin ja Ruotsin vaikutus Suomeen on ollut tärkeää molempien kulttuurien kehityksen kannalta, vaikuttaa siltä, että Japanissa ulkoinen vaikutus on ehkä ulottunut syvemmälle kulttuuriseen ja filosofiseen kehitykseen kuin täällä Suomessa.